

TÜRKİYE'DE CARİ İŞLEMLER AÇIĞI SORUNU VE BORÇLANMA İLE İLİŞKİSİ

Sinem YAPAR SAÇIK

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF İktisat Katı Urgan Boğazı 70200 KARAMAN
E-posta: sysacik@kmu.edu.tr

Mehmet ALAGÖZ

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İİBF İktisat Katı Urgan Boğazı 70200 KARAMAN
E-posta: malagoz@hotmail.com

Özet

Türkiye ekonomisinin en büyük sorunlarından biri cari işlemler açığının finansmanı sorunudur. Bu sorun borçlanmayı gerektirdiğinden, çalışmada cari işlemler açığının sürdürülebilirliği ile dış borçlanmanın sürdürülebilirliği eş tutulmuştur. Bu çerçevede 2001-2009 döneminin çeşitleri verileri kullanılarak Türkiye'de borçlanmanın ve dolayısıyla da cari işlemler açığının sürdürülebilirliği ile ilgili olumsuz beklentiler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Cari işlemler açığı, Borçlanma, Cari işlemler açığı ve dış borçlanmanın sürdürülebilirliği ilişkisi*

Alan Tanımı: *İktisat (İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat)*

THE PROBLEM OF CURRENT ACCOUNT DEFICIT IN TURKEY AND ITS RELATINSHIP WITH BORROWING

Abstract

One of the major problems of the Turkish economy is to finance its current account deficit. Because of financing external deficits requires creating debts, this paper treats sustainability of external deficit and sustainability of external debting equally, so that sustainable current account deficit means sustainable external debting. In this context sustainability of Turkish external indebtness between 2001-2009 period is investigating and providing an assessment of sustainability shortcomings.

Key Words: *Current account deficit, Borrowing, The relationship of the sustainability of current account deficit and external debt*

JEL Classification: F32, F34

1. GİRİŞ

Dünya ekonomi tarihine kriz yılları olarak geçen 1990'lı yıllar, yüksek cari açıkların da yaşandığı yıllardır. Bu nedenle cari işlemler açığının bir kriz sinyali olarak kabul edilip edilemeyeceği üzerine yapılan araştırmaların sayısı 1990'lı yıllardan itibaren artmıştır. Bu konuda bir görüş birliği olmamakla birlikte, yüksek cari açık yaşayan ülke ekonomilerinin krizlere daha açık bir hal aldığı yönündeki kabul görmüş gerçek nedeniyle, cari açığın sürdürülebilirliği ya da cari açığın finansmanı olarak adlandırılan olgu büyük önem taşımaktadır.

Bu finansman ihtiyacı ödemeler bilançosunda doğrudan yatırım, portföy yatırımı, kısa süreli sermaye ve diğer yatırım kalemlerinin yer aldığı sermaye hesabından karşılanmaktadır. Cari açığı finanse eden bu üç kalem borç yaratan ve borç yaratmayan kalemler olarak ikiye ayrılmaktadır. Dış borç yaratmayan kısım doğrudan yatırımlardan ve portföy yatırımlarının hisse senedi alt kaleminden oluşmaktadır. Borç yaratan kısım ise portföy yatırımlarının borç senetleri alt kalemini ve diğer yatırımları içermektedir. Cari işlemler açığı borç yaratmayan dış kaynaklar ile finanse ediliyorsa bunun sürdürülebilir, borç yaratan ve özellikle kısa vadeli olan dış kaynaklar ile karşılanıyorsa tehlike arz ettiği ve cari açığın sürdürülemez olduğu söylenebilir. Bu nedenle çalışmada cari açığın sürdürülebilirliği ifadesinden kastedilen, dış borçlanmanın sürdürülebilirliği ve bunun ön koşulu olarak da borç ödeyebilme kapasitesinin varlığıdır.

Bu bağlamda çalışmada ilk olarak cari açık, cari açığın ve borçlanmanın sürdürülebilirliği konularına değinildikten sonra, Türkiye’de 2001-2009 yılları arası cari açık kısaca incelenecek ve arkasından aynı dönemde borçlanmanın sürdürülebilirliğine ilişkin çeşitli göstergelere göre cari işlemler açığının sürdürülebilirliği değerlendirilecektir.

2. CARİ AÇIĞIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE BORÇLANMA İLE İLİŞKİSİ

2.1.Cari Açık ve Sürdürülebilirliği

Günümüz makro ekonomik sorunlarının en önemlilerinden biri olan cari işlemler açığı, son yirmi yılda pek çok krizi tetikleyen veya belirginleştiren bir gösterge olarak kabul edilmektedir (Alagöz ve Yapar, 2006:80). Cari açık, ödemeler bilançosunun cari işlemler hesabı kaleminde yer alan mal - hizmet ithalat / ihracatı ve karşılıksız transfer işlemleri (özellikle de dış ticaret işlemleri) ile ilgili döviz harcamalarının, bu işlemler sonucu elde edilen döviz gelirlerini aşması nedeniyle ortaya çıkar. Başka bir ifade ile cari işlemler hesabındaki bir açık, ülkenin gelirinden daha fazlasını harcadığını, ürettiğinden daha çok tükettiğini, yani negatif tasarruf yaptığını göstermektedir. Cari açığın kendisi bir sorun olmakla birlikte daha önemli bir sorun, bu açığın azaltılması ya da finansmanıdır.

Cari açığın yaşandığı ülke, -Türkiye gibi- ithalata bağlı bir büyüme gerçekleştiren ve bu nedenle aşırı değerli ulusal paraya ihtiyaç duyan ve sonuç olarak dış ticaret açığından kaynaklı cari açık problemi yaşayan bir ülke ise temel sorun açığın azaltılmasından ziyade bu açığın finanse edilmesidir ve bu, sürdürülebilirlik kavramı ile ilgili bir konudur. Başka bir ifade ile cari açığın finanse edilebiliyor olması, sürdürülebilir olduğunu göstermektedir.

Cari açığın sürdürülebilirliğini ölçmek için pek çok kriter geliştirilmiştir. Cari açığın GSYİH’ya oranı, bütçe açığının GSYİH’ya oranı, ithalatın GSYİH’ya oranı, ihracatın GSYİH’ya oranı, rezervlerdeki değişim, sermaye akımlarındaki değişim ve ticaret açığının GSYİH’ya oranı bunlardan bazılarıdır (Akdiş, Peker ve Görmüş,2006:1). Bu kriterlerden en sık başvurulanı cari açığın GSYİH’ya oranıdır. Bilindiği gibi Dornbusch, bu oranın %4, Freund ise %5 olmasının bir eşik değer olduğunu belirtmiş ve kriz sinyali olarak kabul etmişlerdir (Babaoğlu,2005:11). Bu oran dışında bir ülkenin toplam dış borç yükümlülüğü de cari işlemlerin sürdürülebilir olup olmadığını belirleyebilmek için önem taşımaktadır.

2.2.Borçlanmanın Sürdürülebilirliği ve Cari Açık İlişkisi

Cari açığın, finanse edilebildiği müddetçe sürdürülebilir olduğu düşünülmekte ve cari açığın finansmanı temel olarak iki kaynaktan sağlanmaktadır. Bunlar; sermaye ve portföy yatırımı ile

borçlanmadır (Aydoğuş ve Öztürkler,2006:101). Cari işlemler açığı borç yaratmayan dış kaynaklar ile finanse ediliyorsa bunun sürdürülebilir olduğunu, borç yaratan ve özellikle kısa vadeli olan dış kaynaklar ile karşılanıyorsa tehlike arz ettiği ve cari açığın sürdürülemeyen bir boyuta taşınabilmesi ihtimali bulunmaktadır.

Cari açığın sürdürülebilirliğini, ülkenin dış borç yükümlülüğü ve bu yükümlülüğünü ödeyebilme kapasitesine, başka bir ifade ile dış borçlanmanın sürdürülebilirliğine bağlayan görüşler mevcuttur. Bunun sebebi, cari işlemler açığının döviz açığını ifade etmesi ve bu nedenle dış borçlanma ihtiyacını doğurmasıdır.

Dış borçlanmanın sürdürülebilirliği, bir ülkenin cari ve gelecekteki dış borç yükümlülüklerini ödeyebilme istek ve yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Azgün,2005:58). Dolayısıyla sadece cari olanaklar değil, ekonominin gelecekteki gücü de borçlanmanın, dolayısıyla cari açığın finansmanında önem arz etmektedir.

Dış borçlanmanın sürdürülebilirliği, çoğunlukla dış borç miktarının GSYİH'ya oranı ile temsil edilmektedir. Artmayan bir dış borç / GSYİH oranı, sürdürülebilirlik için yeterli bir şart olarak görülmekte ve bu oran büyümediği müddetçe ülkenin büyük ölçüde ödeme gücüne sahip olduğuna inanılmaktadır (Roubini ve Wachtel,1998:4).

Benzer şekilde Milesi-Ferretti ve Razin de (1997) istikrarlı bir dış borç / GSYİH oranının cari açığın sürdürülebilirliği için yeterli koşul olduğunu ileri sürmektedirler. Milesi-Ferretti ve Razin (1996) yaptıkları başka bir çalışmada ise sürdürülebilirliğin ayrıca ülkenin ödeme konusundaki, kreditorlerin ise borç verme konusundaki gönüllülüğüne bağlı olduğunu belirtmişlerdir.

Dünya Bankası sınıflandırmasına göre, dış borcun ihracata oranı %220'nin üzerinde ise o ülke ağır borçlu durumunda iken, %132'nin üzerinde ise ılımlı borçlu durumundadır (Roubini ve Wachtel,1998:45). Bunlara ek olarak, ülkenin dış borçlarının vade yapısı ve faiz oranı da dış borçlanmanın ve dolayısıyla cari işlemler açığının sürdürülebilirliğinde önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

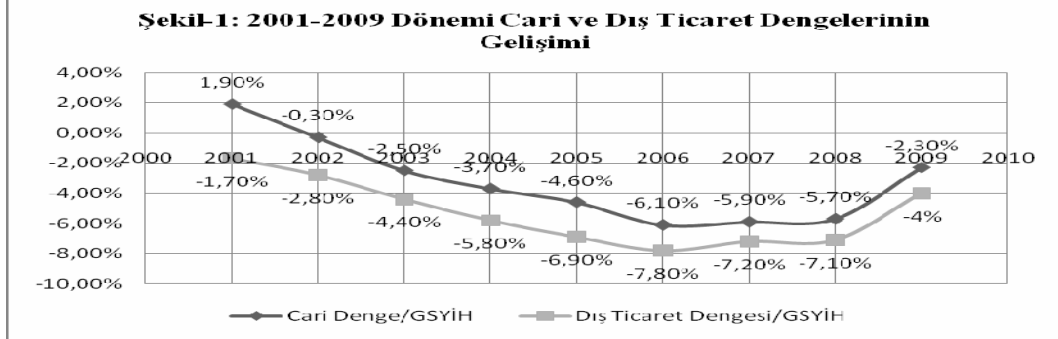
3. TÜRKİYE'DE CARİ İŞLEMLER AÇIĞININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ

3.1.Türkiye'nin Cari Açık Sorunsalının Değerlendirmesi

Türkiye ekonomisi, 1947 yılından itibaren dış ticaret açıkları ve buna bağlı olarak da –kriz yılları hariç- cari açıklarla birlikte yaşamaktadır. Kriz dönemlerinde dış ticaret hacminin daralması cari açığın kapanmasına neden olmaktadır. 2001-2009 dönemi, bir ulusal bir de küresel olmak üzere iki ayrı krizin yaşandığı bir dönemdir. 2000 Enflasyonla Mücadele Programı sırasında yaşanan 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinde yüksek ödeme açıklarının rolü yadsınamaz düzeyde idi. Enflasyonun beklenen oranda düşmeyip direnmesi ithalatı da körüklemiş, bu şekilde ithalat artarken, iç talep artışı ve TL'nin reel anlamda değerlenmesi ihracatı caydırmaya başlamıştır (Ongun,2002:69-70). Bunun üzerine uygulamaya konan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın (GEGP) son krize kadar benimsendiği söylenebilir.

Aşağıda yer alan Şekil-1 aracılığıyla ele alınan dönemde cari ve dış ticaret dengemizin gelişimi izlenebilmektedir. Şekilden görüldüğü gibi, 1947'den beri süregelen dış ticaret açığı ve onu takip eden cari işlemler açığının/GSYİH'ya oranı 2001 krizinden sonra katlanarak büyümekte ve eşik değer kabul edilen oranların çok üstünde gerçekleşmekte, yalnız kriz dönemlerinde dış ticaret hacmindeki daralmadan dolayı küçülmektedir. İthalattaki artış hızının ihracattaki artış hızından

yüksek olması, dış ticaret açıklarının katlanarak büyümesine neden olmaktadır. İthalatın bu denli yüksek oranlarda artma nedeni ise üretimin ithal girdilere bağımlılığı ile ilgilidir. İthalatın mal gruplarına göre dağılımında ilk sırayı hammadde, ikinci sırayı yatırım ve son sırayı ise tüketim malları almaktadır. İhracatımızda ise ilk sırayı sanayi ürünlerinin alması, dışarıdan hammadde ithal ederek sanayi ürünleri üreten ve ihracatçısı konumunda olduğumuzu göstermektedir.

Kaynak: TCMB ve TÜİK elektronik veri tabanlarından faydalanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Cari açığın sürdürülebilir seviyeyi geçmesine rağmen ekonomide sorun olmayacağını savunanların tek dayanağı, ülkenin bu açığı kapatacak finansmanı her ne şekilde olursa olsun elde edebileceğini düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Kuru düşük tutarak kontrol altına alınan iç ekonomik göstergeler, ülkenin diğer makro büyüklükleri üzerinde (dış ticaret, borçlanma, işsizlik, vb.) dengesizliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Sıcak para girişi nedeniyle Türk parasındaki aşırı değerlenmenin ihracatı ve turizmi etkileyerek döviz gelirlerini düşürmesi, tüketim malı ve ara malı ithalatını artırarak döviz giderlerini büyütmesine dolayısıyla, dış ticaret dengesinin ülke aleyhine bozulmasına ve borçlanmanın artmasına neden olmaktadır (Alagöz,2008:71).

Bu durum –her kriz döneminde olduğu gibi- 2008 yılında Amerika’da ortaya çıkan krizle birlikte yavaşlamıştır denilebilir. Bunun nedeni, küresel dünya ekonomisini bütünüyle etkileyen bu krizin tüm ülkelerin dış ticaret taleplerini daraltmasına neden olmasıdır. Fakat dış ticaret hacmimizdeki bu daralma, ithalata bağımlı olan reel sektörün üretim miktarını azaltması nedeniyle, GSYİH’nın 2008 yılında yalnızca %0,7 oranında büyümesine, 2009 yılında ise %-4,7 oranında küçülme yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle, çeşitli şekillerde-özellikle de kısa vadeli sermaye girişleri ile- finanse edilebilir ve sürdürülebilir cari işlemler açığı Türkiye ekonomisi için büyümenin temel kaynağı olarak görülmektedir.

Türkiye 2000’li yıllara önemli bir borç yükü ile girmiştir ve bu borcu ödemek esas olarak ekonominin döviz kazanabilmesinden geçmektedir. Eğer Türkiye ekonomisi cari fazla verecek şekilde ithalatının üzerinde bir ihracat gerçekleştirmez ise dış borçlarını ödemek için yeniden dış borç alma kısır döngüsünden kurtulamayacaktır (Yentürk,2004:434). Bu bağlamda dış borçlanmanın sürdürülebilirliği olgusu zorunlu hale gelmektedir.

3.2.Literatür

2000-2001 krizinin Türkiye ekonomisini ciddi oranda sarsması ve gündemden düşmeyen dış ticaret açıkları nedeni ile Türkiye’nin cari işlemler açığının sürdürülebilirliği tartışmaları ve bunun

üzerine yapılan akademik çalışmalar artmış ve günümüze kadar güncelliğini devam ettirmiştir. Bu konuda yapılan çalışmaların bazıları ampirik nitelikte iken bazıları veri analizi şeklindedir. Bu çalışmalardan örnekler ve ulaştıkları sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Aklan (2002), çeşitli göstergeler eşliğinde Türkiye’de dış borçlanmanın sürdürülebilirliğinin verisel analizini yapmış ve izlenen yıllarda Türkiye’de dış borçlanmanın sınırına ulaşıldığı sonucunu ortaya koymuştur.

Yücel ve Yanar (2005), Türkiye’nin cari işlem açığının sürdürülebilirliği ile ilgili olarak 1964-2003 dönemi yıllık verileri ile ihracat ve ithalat arasındaki uzun dönemli ilişkiyi ADF birim kök ve Engle-Granger iki aşamalı eş-bütünleşme testleri ile test etmişlerdir. Bu testler sonucunda ithalat ve ihracat arasında uzun dönemli ilişki olmadığı, başka bir ifade ile Türkiye’nin cari işlemler açıklarının sürdürülemez olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

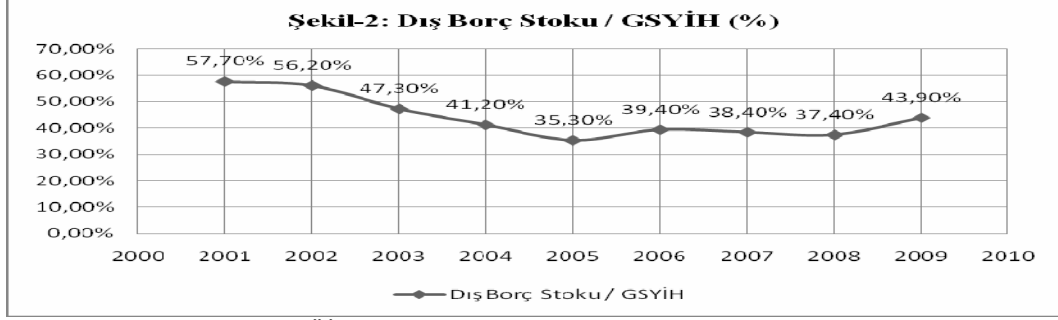
Akdış ve arkadaşları (2006), Yücel ve Yanar’ın çalışmasına benzer yöntemlerle, fakat 1992:01-2005:12 dönemi için Türkiye’nin cari işlemler açığının sürdürülebilir olup olmadığını test etmiş ve sürdürülebilir olduğu sonucuna ulaşırlarken, Yamak ve Korkmaz (2007), 2001:04-2005:09 dönemi için yaptığı analizde Türkiye’de cari işlemler açığının zayıf formda sürdürülebilir olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yurt ve Şahin (2008), 1989-2007 dönemi için Türkiye’de cari işlemler açığının finansmanı ile ilgili olarak yaptıkları veri analizi türündeki çalışmalarında, doğrudan yabancı yatırımların açığı kapatmadaki rolünün azaldığı, portföy yatırımlarında sermaye çıkışları yaşandığı, dış borçlar açısından gelişmekte olan ülkelere göre daha ağır borçlu ve riskli konumda olduğu ve sahip olduğu uluslararası rezervlerin de boyutu düşünüldüğünde, dış borçlar ve uluslararası rezervlerle finansmanın da pek gerçekçi olmadığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Peker (2009), Türkiye’de cari işlemler açığının sürdürülebilirliğini eş-bütünleşme yöntemi yardımıyla, 1992:01-2007:12 dönem aylık verileri kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, ihracat ve ithalat serileri arasında uzun dönemli ilişki bulunmasına rağmen, eş-bütünleşme katsayısının 1’den küçük çıkması nedeniyle Türkiye’de cari işlemler açığının ancak düşük düzeyde sürdürülebilir olduğu, döviz gelirlerinin döviz giderlerinden az olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

3.3.Dış Borcun Sürdürülebilirliğine İlişkin Bazı Göstergelere Göre Türkiye’de Cari İşlemler Açığı Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi

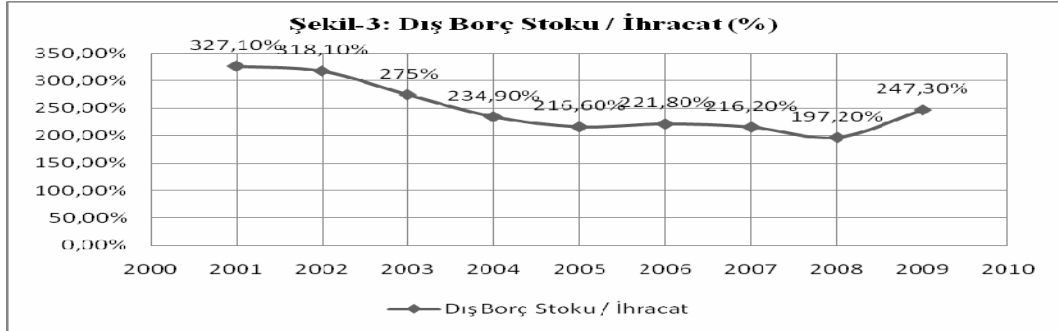
Dış borcun sürdürülebilirliğine ilişkin ilk gösterge olan dış borç stoku/GSYİH aşağıda yer alan Şekil-2’de gösterilmiştir. Şekilden görüldüğü gibi, dış borç stoku / GSYİH oranı 2001 krizi sonrası GEGP ile belli oranlarda düşürülebilmiş, fakat son krizle birlikte tekrar artma eğilimine girmiştir. İzlenen dönemde bu rasyoda Roubini’nin ifade ettiği şekilde bir istikrar olduğu söylenemez. Bu durum borcun sürdürülebilirliğini tehlikeye sokmaktadır. Ancak dış borç stokunun çoğunlukla uzun vadeli olması endişeleri hafifleten bir unsurdur.

Kaynak: TCMB ve TÜİK elektronik veri tabanlarından faydalanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

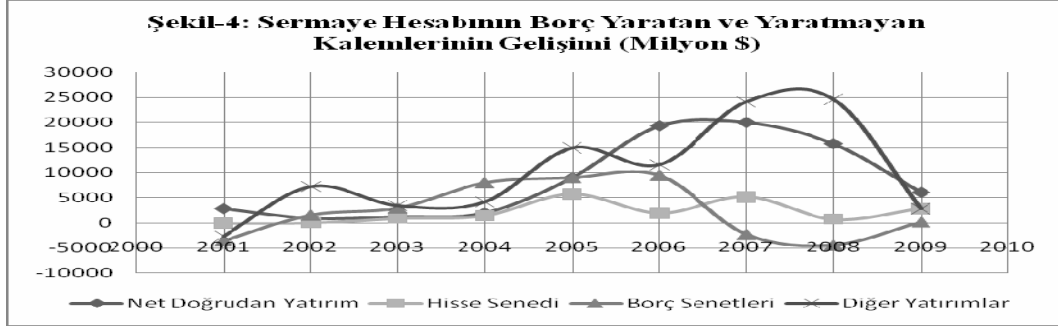
Aşağıda yer alan Şekil-3 dış borç stoku / ihracat oranının seyrini göstermektedir.

Dış borç servis yükümlülüğü olan her ülke, ihracat gelirlerini dolayısıyla ülkeye döviz girişini arttırmak zorundadır (Yılmaz,2008:291). Şekil-3’de görüldüğü gibi, dış borç stoku / ihracat oranı yıllardır hayli yüksek düzeylerde seyretmektedir ve yine görüldüğü gibi son yaşanan kriz nedeniyle 2008 yılında dünya piyasalarındaki daralma nedeniyle gerilemiş ve 2009 itibariyle de yeniden artma eğilimine girmiştir. Ayrıca sadece 2008 krizin başlama yılı hariç diğer yıllarda, Dünya Bankası’nın belirlediği yüksek düzeyde borçlu ülke eşik değeri olan %220’nin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu da sürdürülebilirlik ile ilgili olumsuz sinyaller doğurmaktadır.

Kaynak: TCMB ve TÜİK elektronik veri tabanlarından faydalanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Şekil-4, sermaye ve finans hesabının dış borç yaratan ve dış borç yaratmayan alt hesaplarının dağılımını vermektedir. Cari işlemler açığı finanse edilirken, doğrudan yatırımlar ve portföy yatırımlarının hisse senedi alt kalemi borç yaratmayan, portföy yatırımlarının borç senetleri alt kalemi ve diğer yatırımlar borç yaratan kalemler olarak nitelendirilmektedir. Cari işlemler açığı borç yaratmayan dış kaynaklar ile finanse ediliyorsa sürdürülebilir, borç yaratan ve özellikle kısa vadeli olan dış kaynaklar ile karşılanıyorsa tehlike arz ettiği ve cari açığın sürdürülemez olduğu söylenebilir.

Kaynak: TCMB elektronik veri tabanından faydalanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Bu bilgiler ışığında yukarıda yer alan Şekil-4 incelendiğinde görülmektedir ki, son yıllarda artan doğrudan yatırımlar ile birlikte, hatta daha hızlı bir şekilde diğer yatırımlar kalemi de artmış ve son krizle birlikte ikisi de keskin düşüşler yaşamıştır. Bu durum cari açığın finanse edilmesini zora sokmaktadır.

4. SONUÇ

İncelemeler ışığında, cari açık / GSYİH oranı –kriz dönemleri hariç- sürekli artma eğiliminde iken, dış borç stoku / GSYİH oranının incelenen dönemde azalan seyir göstermekle beraber son kriz döneminde yükseldiği sonuçlarına ulaşılmaktadır. Ancak, her ne kadar dış borç stoku / GSYİH azalan bir seyir izlemesine rağmen toplam borç stoku içinde iç borçlanma miktarı ve oranının sürekli yükselen bir eğilim göstermesi, bu gösterge ile cari açık ilişkisi incelenmesi gereken başka bir çalışma konusudur. Dış borç stoku / GSYİH ve dış borç stoku / ihracat rasyoları incelendiğinde, cari açığın sürdürülebilirliği konusundaki endişeler ortaya çıkmaktadır. Sermaye hesabının borç yaratan ve yaratmayan kalemler ayrımına göre yapılan incelemede ortaya çıkan sonuç ise, borç yaratan diğer yatırım kalemindeki istikrarsız eğilimin ve borç yaratmayan doğrudan yabancı yatırım* kaleminin ise yeterli düzeylerde arttırılamamasının cari açığın finansmanında zorluk yarattığıdır. Bütün bunlar, cari açığın finansmanın borçlanmaya bağlı olması ile birlikte kısa vadeli dış borçla finanse edilmesinin sorun teşkil ettiği gerçeğini tersine çevirmemektedir.

KAYNAKLAR

Akdış, Muhammed, Osman Peker & Şakir Görmüş ;(2006). “Is The Turkish Current Account Deficit Sustainable? An Econometric Analysis”, <http://makdis.pamukkale.edu.tr/Mak22.htm>, [İndirme Tarihi: 08.05.2010]

Aklan, Nejla Adanur. “Dış Borçlanma Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Etkin Bir Finansman Yöntemi midir ?”, Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Dergisi, Vol:7, No:25, 2002, ss.1-19.

Alagöz, Mehmet & Sinem Yapar. “Erken Uyarı Sinyali Olarak Sermaye Göstergeleri: Asya Krizi Örneği”, İktisat İşletme ve Finans, Yıl:21 Sayı: 247, Ekim-2006, ss.79-91.

* Doğrudan yatırımlar borç yaratmayan bir kalem olarak görülmesine rağmen, bunların özelleştirme, satınalım ve devralım yoluyla gerçekleşmesi, ülkedeki sermaye stokunda istenen düzeyde bir artış meydana getirmemektedir.

Alagöz, Mehmet. “*Ekonomide Denge Paradoksu: Dış Dengesizlik Unsuru Cari Açık*”, Anadolu Finans, Sayı:7, Ocak-2008, ss.70-72.

Aydoğuş, İsmail & Harun Öztürkler, Türkiye’de Cari İşlemler Açığı Sorununun Analizi. Ankara: Gazi Kitabevi, 1996.

Azgün, Sabri. “*Dış Borç Sürdürülebilirliği: Zamanlararası Bütçe Kısıtı Testleri*”, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 2, 2005, ss.57-68.

Babaoğlu, Barış. “*Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi Sürdürülebilirliği*”, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB, Ankara, 2005.

Milesi-Ferretti, Gian Maria & Assaf Razin. “*Current – Account Sustainability*”, Princeton Studies in International Finance, No:81, October-1996.

Milesi-Ferretti, Gian Maria & Assaf Razin. “*Sharp Reductions in Current Account Deficits: An Empirical Analysis*”, IMF Working Paper Series, No:WP/97/168,1997.

Ongun, M. Tuba. “*Türkiye’de Cari Açıklar ve Ekonomik Krizler*”, içinde: Kriz ve IMF Politikaları, (Editör: Ömer Faruk Çolak), Alkım Yayınları, İstanbul, 2002, ss.69-70.

Peker, Osman. “*Türkiye’deki Cari Açık Sürdürülebilir mi? Ekonometrik Bir Analiz*”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:17, Cilt:1, 2009, ss.164-174.

Roubini, Nouriel & Paul Wachtel. “*Current Account Sustainability in Transition Economies*”, NBER Workink Paper Series, No:6468, March-1998.

TCMB Elektronik Veri Tabanı

TÜİK Elektronik Veri Tabanı

Yamak, Rahmi & Abdurrahman Korkmaz. “*Türk Cari İşlemler Açığı Sürdürülebilir mi? Ekonometrik Bir Yaklaşım*”, Bankacılar Dergisi, Sayı 60, 2007, ss.17-32.

Yentürk, Nurhan. “*Türkiye’de Uygulanan İktisat Politikalarının İhracatın İthalata Bağımlılığı Üzerindeki Etkileri: Girdi-Çıktı Tekniği İle Bir İnceleme*”, içinde: Gülten Kazgan’a Armağan: Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ekim-2004, ss.421-438.

Yılmaz, Binhan Elif, Borç Çıkmazı. İstanbul: Derin Yayınları, 2008.

Yurt, Emel & Senem Çakmak Şahin. “*Cari İşlemler Dengesi Sorunu ve Cari İşlemler Açığının Finansmanı*”, Mülkiye Dergisi, Cilt:XXXII, Sayı:260, 2008, ss.57-88.

Yücel, Fatih & Rüstem Yanar. “*Türkiye’de Cari İşlem Açıkları Sürdürülebilir mi? Zaman Serileri Perspektifinden Bir Bakış*”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, 2005.